LOTAZILLA
22
Astartea
Bilbao, 1936

Euzkadi

ARPIDE SARIXUMA
Bilbao'ko ... ... 0,50 ... [illegible]
Bilbao'tik at ... 11,25 ...
[illegible] ... 65,00 ...
Atzerijetarako ... 112,50 ...

Beldaveo itundube

X V urtia | Idazkolea ta ... ana olea: ... creo, 17, 1. | 234 Idazkutxa | 18107. Urrutiz'iño | 7.484 zenbakija

GUDA-OTSAK

Euzkadi'ko ordezkarijak Paris'en argi ta garbi itz-egiten dabe

France'ko izparringijak goralbenak dagitsoez.-Gaur gabaz itz-egingo dauzku Agirre lendakari jaunak.

Paris'en.

Gastedi erizalien Batzarak ostetza andijaz ixan dau asijerea. Ordezkari asko eldu dira eta gauza ikusgarija ixan da.

Ordezkarijon artian, euzkotar aldra bat be antxe batu da.

Gure Eriko ordezkarijok, españar eskoitaren matxinada donga onetan, aberizale ixatia baño beste obenik egin eztaben asko erail dabezala, oyu egin dabe.

Apaiz jaun agurgari eta ostantzekotan beredin garbitu dabez, iñoen asaldari amurratubak.

Ogeigaren gixaldi onetan gure Aberira mairubak ekartia lotsagarija ezezik, irain ixugarija da Europarentzat.

Guda oñetatik urutj dagozan eri-jak egazkiñez lorinduaz eta ainbat erijotza egiñaz, laterijen epelkerijaz ixan da.

Izparingi parantzetarak goralben aundijak egin dabez euzko-ordezkarijei buruz. "Ona emen, idatzi daroe, Europa'ko eririk zarenaren Jaurbide bari'ko ordezkuak."

Gure aberijaren auzijaz ixan daben eritxi okera arteztubaz, Europa-ziar asi dira egija ezagutzen.

Langille-Ikastetxia.

Jakintza eta argi-bila ibili dabil aspaldi gure Erija. Araudijari esker, ainbat urtetan ames egin doguzan gurari ta nayak, oinguan egi biurtuko doguzala dirudi.

Ikastetxe Nagusija eralduten asi garalarik, Langile-Ikastetxe euzkotara be alondu eta eragi biarran gagoz. Jakintzi-zaingo'ko arduraduna lanian asi da, gogotsu ta azkar.

Edozein arlotan lenenguak ixan gara; onetan be ezgara azkenenguak ixango euzkotarok.

Jakijak.

Igali-pilo galantak eldu bari yakuzalarik, aste onetan bananduko dira.

Beste gai batzutaz be egunetan oso arduratuba dabil Zaingo onetako agintari nagosija. Orañarte lez, ezta ezeren paltarik ixango emen.

Sagardua naikua be ekari daukubube ba-ta!

Euzko-Jaurbide'ko lendakarijaren itzaldija.

Gaur-gabaz itzegingo dau iratetxetik Euzko-Jaurbide'ko lendakari Agire jaunak.

Eri ta lateri gustijei ots-egingo dautse Euzkadi'ren izenian, aldi onetako gertakixun eta asmuak argi eta garbi azaldubaz.

Ojantxe jakingo dau egija mundubak.

Gabeko amaretan edo ixango da.

Gertu, ba, iratirkiñak, eta adi egon.

Abertzale zaran gaste ori:
Zure gudaroztia Euzko-Gudaroztia dala ez al dakixu?
Eta zeri begira zagoz, ba, guganatu barik?

ZER-ESANAK

kan aldetik "zer ikusikuak" ixan doguz, bermeotarak esan oi-daben lez.

Eguzki-epel, gozo ta biguna egunaz, eta ozkarbi ederak gabaz. Marazkiluak orma-zulotik lez, etxetatik jentia eguraztokijetara atarazo dauna.

Eguraldi gozuok gabon-sari antzo badatoz, jaratu beie egin leikunik oparirik onena, orixe dogu-ta.

* * *

Atzo "Santomas" eguna ixan geban. Beste urtetan Bilbao'n baseritarik geyen ikusten zan eguna ta euzkerarik geyen entzuten zana be bai. Geure baseritar jatorekin bariketaldi atsegingarijak, urte baten baño geyagotan ixan doguz.

Aurten baña guda-ankera zijo dala, gustija atzekoz aurera dabiligu-ta, eztogus ikusi arako garbikiro jantziriko etxekandera maratzak ezta lugin patxadatsubak bez.

Ori dala-ta, beste urtetan gonbururaño beteta egoten zan Plaza barija deritxona otz aurkitu geban atzo goxian bertaratu gintzanian.

Iru edo lau baseritar-emakumek beste ainbeste sagar, madari, olo ta kapoi erakusten ebezan, ta ezebez geyago.

Ezebez geyago esan dogu, baña zerbait geyago be uartu geban: bertaratu ziran norbaitzuben mur-mura. Igariko dozu zuk irakurle, gure baseritaren gauzak zeintzuberi jotuten yakezan irtarijan, ez gora ta ez bera bultzau ezinik.

Ba, oretaiko batzuk gure baseritarak salgai ebezan gauzak garestijegi eskatuten ebezala-ta, ostu biar yakezala ta abar esaten jardun ziran, eta urteko perijarik ospetsuben oretara etorri ziran iru edo lau baseritar apalak, artega ta estutuba ipini.

"No hay derecho" esaten eban, lengunian "Boulevar" deritxon aketetxerik apañ nian "tráigame una copa de "Napoleón," eskatuten ikusi neban kananaru batek.

Baña arija mieretik eten oi-da-ta... baseritar gaxuak uxatzia errazago ixan batzuntzat, griña-ixarak jagatzia baño.

¡Oi, emen yabik onetan!

* * *

Auxe be bok ba, Ointxe be betiko leiua.

Guda onen auretik, bakixube: Eskertarentzako, "unos sacristanes y unos chupacirios" gintzazan, "católico indecentes" batzuk.

Eskumatarentzako, ostera, masoi bildurgari batzuk, adar eta gustiko deabru batzuk.

Ori izan.

* * *

Orain... lenu baña, Ixan be, "auntzak beti basorantz", eta españarak...

Batzuk eta bestiak, lengo samatik darabile burubs. Ikusi bestela.

Emengo eskertarak atzo barritxubak lez txor-txor diñardube, geure eleiz-biarkunak len lez betetan doguzalako; urijetan eta bardin guda-oñetan.

Ori eskertarak.

* * *

Entzun orain eskumatarai.

Queipo de Llano ta "bere lagun ziñopeak" lora berdiñak opalduten dauzkubez. Lengunian, or atatu dogun moskorti orek, gure jauparijak "txari" batzuk zirala esan eban irotz edo radijo bidez; eta guk abertzaliok jaupea entzuten dogun bakotxean, "canallada" bat egiten gebala.

Ora or, batzuk eta bestiak eretxi bateko.

Gudearen asikeran eskertaren aldetik goralmen andijak, entzuten gebazan. "Admirable gesto del nacionalismo vasco" ta abar.

Gu, tautik ezkara aldatu. Geure egiñenak lengo-lenguak dira. Geure euzko-bidian juan guaz.

Eta ola ta be, atso-txoliñak lez asi yakuz abertzaliokaitik.

"Auntzak beti basorantz", españarak...

* * *

Ixan be goro guk, "separatistok" denganiñuak doguz.

Lengo egun baten, Salamanca'ko radijuak españar aldendi-gori gustijakatik gaizki-esaka iñarduban, baña ni-asi, sutu barik. Komunista, sindicalista ta enparabak eseuntzen odolik berotu.

Baña asi zan "separatismo vasco" 'taaz ola..., jene Jainko laztana! ¡Zer ixan zan a! Irota-etxe artako treana bat bere lekuban lotuko ez nik estot urte.

Piperaz "zerian" igurtzi ixan ba'leutse, ez eban zarata geyago ataraiko aren urumadija!; zoro bat lez jari zan.

¡Mutilak "separatismuak" bai damotsela min!

Eta gu orixe ixan.

¡Komedijea ezta?

Gayak

IGANDIA

Urijetako notiñak batera ta besteretén bako igikundian ibilteko-ta, igande aterijak jakorik eztago. Era onetako igandia, igazi dan igandia ixan zan. Ateri bai; igazi dan igandian euririk ezeban egin.

Bere goxa baña, otza be otza ixan zan, baña loñutsuba be.

Goxeko amaretatik asita auferuntz, baña, eguzkija agertu zan, eta orizeko jaun eta jabe egin. Eguzki galdatubaren mosubak, laño ta otz, beriala uxatu ebazan, eta udabarrintzo baztar gustijak argituta ta epelduta jari.

JOSEBA DEUNAREN GEXO-ETXIA

Joseba Deunaren gexoetxia Gernika'n dago Erigoti'rako bitxabidearen eskumaldetik, Luno'ko elexaldiaren aspitxuban.

Toki arei, "Mestika" deritxue, ta Gernika'n daukan tokirik eguzkitsubena da.

Eta igazi dan igandian, "Belu-Mendu" adizkidia lagun nebala, araxe juan nintzan.

Ugalde'tar Josu, Mestika'ko Joseba Deuna'ren gexoetxeko artezkarija dan osatzale adizkidiak artu genduzan, eta gelarik-gela, txakirik-txaku, solairurik-solairu ta zokondorik-zokondo, etxe gustijan erabill.

Labadia'tar Balasi, tolosar osatzale gastia baxen argija aurkeztu euskun. Aretaz artu genduzan, arek, eta geure ele zoragarrijan agurtu ta izketaldi laburtxuba egin.

Mestika'ko Joseba Deunaren gexoetxe barijan, 63 oe egozala, Ugalde osatzaleburubak esan euskun. Eta bertan aurkitzen ziran gexuak, baña, 23 ziraia. Euretatik iru, legenardunak.

Legenardun gexuak osatuteko garbitasun aundija biar da. Osakai ori, Mestika'n, sukaldetik asita anbaiko agustaraño edatuta ikusten da, baña.

¡Batez-be, txakijak eta ojak...! Oe aretako ixarak, zurijen-zuriz, mendi-txuntxuretako edur zuri jausi-barija zirudijen iñungo loiz zikindu bako edur zurijaren zurija berbera.

Mestika'ko Joseba Deunaren gexoetxe begikua ikusita urten gintzazanian, "Belu-Mendu" adizkidia ta ni, geldubaren geldiz atearenka Gernika'runtz egiten asi gintzan.

—¡A ikuskarijaren polita!—"Belu-Mendu"k esan eban.

—¡Areik dozak, ixarak, areik...!—uartu neutsan.

Eta Ugalde'tar Josu, Labadia'tar Balasi, Astelara'tar Nile gexozaña ta osatzale-gexozañen ardurape urkitzen diran gexuak Mestika'ko Joseba Deunaren gexoetxe begikuan lagata, gexoetxe begiko aretzazko goralbenak egiten bakotxa bere tokiruntz egiten asi gintzan.

EUZKEL-IXENAK

Turno: Yaokaldi.
Escéptico: Ezpaiti.
Principio de causalidad: Egikai-egija
Sorpresa: Ustegekun.
Escepticismo: Ezpaikeri.
Dictar: Izkuri.
Determinismo: Arazkindar.
Mecánico: Zirikintz.
Fisiológico: Oldezkatz.
Dinamógeno: Intsor, intsordun.
Dinamotropo: Inbirakun.

* * *

Egunotan argitaldu ixan doguzan euzkel-ixenak dirala-ta, euzkeltzale bat baño geyago ixan dira urutizkiñez eta idazkiz sorijonak emon ixan dauskubezanak. Eta euzkel-ixenoik iragarten jaratu dagigula esan dauskubenak be, bat baño geyago ixan dirala esan biarrian aurkitzen gara.

Eta au, guretzat, euzkerearen joritasunaren bila gabiltzanontzat, pozkarija da.

Beraz guk, gu baño gorago dagozan agintarijak eragozpenik jarten eztauskuben artian, euzkeltzale asko ta askoren begiko diran euzkel-ixenoik argitaltzen jaratuko dogu. Eta eskarikasko euzkel-ixenoik asmau ta bidaltzen dauskubezan euzkeltzaliei, bata euzkel-itzoi abegi ona egiñaz eurok irakurri ta ikasteko zaletasuna agertu ixan dabenai be.

DIPLOMATIKU BARIJA

Ona, emen, "Otarbe" "diplomatiku" barijaren erantzuna.

"Barkatu Ibon, baño zure idazlanak ez ditut batere ulertzen, oregatik nik ezin erantzun.

Nere "dozena erdi" irakurleak ajaro ulertzen naute, eta ni pozaz soratzen."

Eskerrik, "Otarbe". Jarai, ¡jarai aurera!, bide oretatik jaraitzen ba-dozu, zeure "dozena erdi" irakurlien artian diplomatiku aundija ixango zara-ta.

IBON.

Txantxetan eta benetan

Anzitegi edo Juzgado baten alkar-izketa auxe sortu zan.

Epaikarijak (juezak) —Zure aberija zein dan esan egidazu.

Salatubak (el acusado)—¿Nire aberija? Ori neuk be eztakit.

—¿Eztakixula?

—Ez jauna, eztakit. Ba... nire aita ingulandara zan; nire ama ostera, pantzetara.

Jayo, bariz, ni, turkaren ikurinaz Grecia-ziar joyan an rikar ixontzi edo barco baten egin nintzan.

—¡Naikua da! Orain bakit zure aberija zein dan. Zure aberija Indi egua da.

* * *

—¿Eta euzkotaren aberija, zein da?

—Euzkotaren aberija, Euzkadi da. Españarena bariz, España. Frantzetarena, be, France da, ta turkarena Turquia, ta aulan beste euderijaz be.

Ezetara, be, ixan leja letekena bariz, auxe da: Euzkotaren Aberija, España ixatia, ta españarak eta euzkotarak odol-bateko anayak ixatia, aberi baten semiak ixatia.

¿Arrel-ete dago?

Euzko-Gudarostia zeure begira dago.
Zertan zagoz gaste?

Gudari gabon alde Bermeo'n

Gabon Gaba mendi-tontor eta mune-zulutan eruakoragoa igaro dagikentzat bermeotar gudari kementsuak euzko-abertzaliak igirita arpide bat dago Batzokija'n. Ara gaur arte arpide onetara lagundu dabienaren ixenak:

Uri-Buru-Batzara bere Guda Batzordeagaz, 500 laurleko; Euzko-Gastedija, 25; Batzokija, 25; "Itxosua", 5; "Urkidi", 5; F. Ormaetxea'tar Koldobika, 5; Gabantxo'tar Damas, 1; Muñoa'tar Miren, 5; Layuno'tar Jone, 2; Asla'tar Patxiko, 5; Aurrekoetxea'tar Bitor, 5; Urkidi'tar Maite, 0,50; Galzusta'tar Emili, 5; Muñoa'tar Peli, 5; Urkidi'tar Izlar, 0,50; Erenteria'tar Pantzeska, 1; Goyenetxea'tar Kepa, 2,50; Orbeta'tar Pidel, 5; Garai'tar Ixaka, 25; Layuno'tar Sebastene, 1; Muñoa'tar Arantzazu, 0,50; Layuno'tar Eregin, 1; Urengoetxea'tar Kepa, 1; Urtegra'tar Erupa, 1; X. X. 5; Zuazaga'tar Bingen, 5; Atxura'tar Andoni, 5; Agire'tar Kandida, 5; Uriarte'tar Julen, 5; Bilbao'tar Danixi, 5; Arenaza'tar Jon Joseba, 5; Layuno'tar Jon Gurutz, 15; Layuno'tar Gurutz Andoni, 2; Urutia'tar Arebak, 25; Eleizalde'ren Alarguna, 25; O. D. U., 1; C. Anasagasti'tar Endeni, 15.

Gaur arte gustira, 752.

Aberizalea: Ez ete deutsazu lagunduko zeozertxugaz gudarijai euren bixitza garatza alayago eruan dagijen Gabon-Gabian? Bai? Orduan zure laguntza arpide-sakotxura eruan egixu.

URKIDI.

Gudariarena

Aoan iri, sua barnean,
Begi biak amesti,
Gudara noa eskun izkilu;
Iñoren otsein ez izatearren
Gaurtik ni be gudari,
Gaurtik ni be gudari. (1)

Mendi ertz daukat etxe zuria,
Ez iñori bekaitzik;
Lanen sari ogi biguna,
Zori onaren altzo gozoan
An bizi nintzan pozik,
An bizi nintzan pozik.

Baña, oi, ene Euzkadi maite,
Asabaen erla,
Gaur il zorian, itun zakustaz,
Erpe artean koldar antzera
Arerioz josia,
Arerioz josia.

Azke ziñan len gizaldi luzaz:
Gaur ostera, zitaltau,
Etsai ankerak deusez nai zaitu.
Baña... alperik; ez ilkor zara:
Nok menpeko egin zu?
Nok menpeko egin zu?

Neure amesen bitxi bakara,
Zin dagitzut barnean:
Osoan azke zu ikusi arte,
Naita bizia bertan gal bear,
Zugaitik ni gudean,
Zugaitik ni gudean.

Gudara noa, baña ez itun
Oñazetua iduri;
Alai daroat bioz azpia,
Iri dabilkit sorgin-egalez
Espan-zear urduri,
Espan-zear urduri.

Amatxo laztan, ez nizaz negar,
Zolir orelk irato;
Kutuna zaitut biotz-biotzez,
Baña Euzkadi'n, guztion ama,
Oraindik maiteago,
Oraindik maiteago.

Ikurinpean gudara noa,
(Ez golbel), bioziuna;
Bularr-gañean tinko daroat
Gaitzmiru jantzi auzi-ezña,
Aberi-maitasuna,
Aberi-maitasuna.

Beti ba zanga euzko-semeak;
Oreaga'n gurale,
Etsai-nagusi Mungi-muñoan,
Gargitz-abesle lena Padura'n,
Gaur Azkatasun-zale,
Gaur Azkatasun-zale.

Euzkadi eder, maitezko lore,
Neure odol gorria
Zeure altzaran dikurit oro;
Il arteraño zeurea nozu:
Or ene oogria,
Or ene opazia.

OTARI

(1) Gudara zuaz ene "Otari", Euzkadi-aldez, ¡gudara...! ¡Oi, noz litzakun ogei urteduń zurekin juateko, ara! Ibon.

EUZKO-ABERTZALETASUNA TA ESPAÑA'KO GUDEA

GIXARTE-AUZIJA KISTAR ERABAGIZ ATONDUTIA ETXAKE ATSEGIN IXAN ESKUMATAL.—"ESPAÑA BA'ZARA, KATOLIKO ZARA...".—EUZKOTARA IXATIA, ESPAÑA-KALTEZKO OBENA.—BETI ERI-AZKATASUN AURKA.—"PREFERIMOS UNA ESPAÑA ROJA...".

IV

Azkatasun apura ixango zan Estatutua jortu gura ebala-ta, Euzko-Abertzaletasuna ezagaritzat jo eben oingo asaldarijok; ezin eikien orelkin artu-emonik ixan, euzkotarok bein eta barriro katoliko zirala autortu ta egiztau aren, eta euron janak eta gixarte-auzijan jokaera kistarez jardun aren (eta biar ba'da, onetxegaitik bakarik).

Emen eguan untzia, ostera. Abertzaletasuna "euzkotara" zan, eta 1933'gnko. auteskunde-burukari eskumaren egi biribila auxe ixan: "Zeure buruba españartzat jo ba'dagixu, katoliko zara bertatik; eta iruntzitara bere bai".

Eta euzko-abertzaletasuna España-areyotzat asi ebenez, katoliko lo etzala epaitu eben.

Len adirazo dogunez, guda onetan nora jo biar zan, asaldarijok eurak argitu eikien, eurek sortu eben-ta. Matxinada au eratorri baño askozaz lenago, eskoitarak ziaiz eta argi esan eroien euren arerijo nortzuk ziran, eta orezkero, auteizita eta ixentaurik eukezan euren etsayak.

Komunista eta euzko-abertzaliekin eben ezin-ikusi andiena. Azkenenguentzat zituben, baña, gorotorik itzaleak. Eskoitaren "bloque" dalakuak berretzakotu eroian esakun au, gomutau-ia naiko dogu: "España gorija gurago dogu, España auzija baño". España apurtu ori, araudidun España zan, eta abertzaliak orduban, araudi kaskar baten bila ibili.

Marx'en jaraitzalien aurka jardun eikien eskoitarak berariz eta soilik; ez eben, ordia, alangorik egin. Españar legedijan aipatuten ziran "erki" autonomi-aldez ziarduben taldien kontra be etziran aspertu, oraitiño. Marxtaron aurka jardutia beñago dala esan giñeikian aren, autonomi karkaren kaltez atsegintzuago eragoioen.

Komunismua gototo daben aren, euzko Araudija eta euzko-abertzaletasunarentzat ebazen eure amurubak. Eta orelanik, ainbestekua etzan gauzea, andi egiñik, euren egitaraua txatxai eta ziltai biurtu eben erubako odolaz zikindurik.

Gorijei ta zurijei eraso eutsen, beraz. Komunisten aurka egitia bidezko zanentz, eztaikegu orain jalki.

Baña estatutu-arazua auzi onetan sartubaz eta bidebaga sortu be, Euzkadi'ri egin dautsen esetaija, iñundik iñora be ezin zuzena ixan.

Eta euzko-abertzaliak bidebaga zirispetubak ixan diralarik, euren burubaen aldez jokatu dabe. Oz dana argi esan...

JOSTALUAK

TXANFREAU'REN LOREAK
Bilbao'n eta Ondarroa'n

ERRIJETATIK

ERESO

Ludijan asko ibilten danak asko ikusten dauala esan daroie eta nik be ibili ta ikusi dot orain idatzitera noian au. Beste askotan juaten nazan antzera juan nintzan Bilbao'ra ta onen amabija neure biarkunak betetera, eta bide batez Euzkadi'ko lendakari dan Agire'tar Jose Andoni agurgarija egoten dan toki gorengora, anda Euzkadi'ko Jaurkuna dagon toki beraxira. Baña Euzkadi'ko lendakarija ez eguan bertan. Astelara'tar Andoni'k esan ebanez goxeko seiretan urten zan Bilbao'tik Legutiano aldera edo guda-oñek arakatutera-ta. Eta ni be, neure egitekotxua egin nebanian, sartu nintzan Astelara'ren bixilekuan eta aritute geratu nintzan an ikusitako gauza bategaz. Ba, sartunda beriala uartu neban Andoni'ren gelan eta berak lo egiteko daukan oe-buruban eskegita zerbait eguna. Eta lenengo ikusi nebanian esan neban neure kolkorako: "Ametraladoria ixango dok". Eta urengatuten naz, eta au aritzeko gauza ikusi nebana.

Esango dan irakurleren batek: ¿Zer ikusi dabela baña orek? Eta gauza baririk ez, antxiñako gauza bat baño: Josu-Kisto'ren guruts-iduri bat.

Eta Andoni'k esatu eustanez, Kortezubi'ko ikastolara beren alaren atak bezuaz egindakua el-da. Eta Kisto deunak ikastoleatik kenduteko abindua Madrid'en emon ebenian Kortezubi'ko eskumatar edo katoliko doble baten semiak kendu el-eban bera eskegita eguen tokitik, eriko agintarijen baimen barik. Uste ixanik urte askotan an eskegita egoten aspertuta egongozala. Baña uste ixan beigie bera kendu ebanak eta beren etxekuak katoliko aundijak dirian aldetik Jaungoikuak ordainduko dautsoeja bera kenduliegaz egindako suzarkerija. Ba, abertzaleren batek egin ixan ba'leu gauza itxusija ixango zan. Baña "deretxak errkutiak" edo "Eri-kaltiak" egin eskeriño, dana dago ondo, bala Dolpuruba Erroma'tik kendu eta urkatuko ba'leukie be. Ba orain arte be España'ko eskumatarak edo deretxak-eztabe besterik egin, jauparijak, gotzañak eta eleizak euren nasoretan, España katolikaren izena ona eiki baño.

[illegible]'tar Joseba.

¿Zer gura dogun?

Bizkaya, Gipuzkoa, Araba ta Nabarra'ren Batzar Nagusijak eta Laburdi ta Zuberoa'ren Biltzarrak barriro egin daitezala gura dogu antziñan euki eben jaubetasun berberaz, Jaun-Golkua'ri bakarrik zor dauteogun buru jaubetasunaz, munduko erri bat berak be ukatu ezin daunaz. Eta ori lortuten eztogun bitartian eztautegu iñori bakerik itxiko.